

Ç O Ğ U N L U K İ L K E S İ

Doç.Dr.Mehmet TURHAN (*)

Herhangi bir toplumsal grupta ortak bir düşünce ifade edilmek istendiğinde veya ortak bir karar alınması gerektiğinde, genellikle salt çoğunluğun oyu veya bazı durumlarda da, örneğin genel seçimlerde, nisbi çoğunluğun oyunun bütün grubun iradesini veya düşüncesini ifade ettiği kabul edilir. Bugün için oldukça normal bulduğumuz bu varsayım uzun bir tarihsel gelişim sonucunda ortaya çıkmıştır(1).

Bir kişi, bir grup veya bir düşünce için toplanmış oyların o kişi, o grup veya o düşünceye üstünlük sağlayan sayısı olarak tanımlanabilecek olan çoğunluk ilkesi (major pars) uygulamada üç biçimde ortaya çıkabilir: 1) Salt (mutlak) çoğunluk: Bir tarafta toplanan oyların, verilen bütün oyların yarısından fazla olmasıyla oluşan çokluk. Örneğin, yüz kişilik bir kurulda en az 51 kişilik çokluk. 2) Nisbi (oransal, basit) çoğunluk: Toplanan oyların toplamının, bütün oyların yarısından fazla olması gerekmeksizin, diğer oy topluluklarından fazla olması. Örneğin, yüz kişilik bir kurulda 40'ın daha az sayıdaki oy toplulukları karşısındaki durumu. 3) Nitelikli (vasıflı, mevsuf, mukayyet) çoğunluk: Verilen bütün oyların yarısından fazlasıyla ortaya çıkmayıp, yasaların belirli durumlarda yarıdan daha fazla sayıda oylarla geçerli sayıldığı çokluk. Örneğin, yüz kişilik bir kurulda üçte iki koşulu var ise oyların en az 67 olması gibi.

Çoğunluk ilkesinde kural olarak oylamaya katılmayanlar değerlendirmeye alınmazlar. Ancak çeşitli sistemler katılmayı bundan farklı biçimde değerlendirebilmektedir. Bir kurulun toplanabilmesi ve karar alabilmesi için birbirinden farklı yeter sayılar kabul edilebilmektedir. Bunlara toplantı ve karar yeter sayıları demektediriz.

I. ÇOĞUNLUK İLKESİNİN FELSEFİ TEMELLERİ

Çoğunluk ilkesi günümüzde hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilmiş bir kavram görünümündedir. İlke olarak demokrasiler gerçeğin, sağduyunun ve adaletin çoğunluğun kararında yattığına inanmaktadırlar(2). Bazı istisnaları olmakla beraber, çoğunluğun daha büyük bir olasılıkla doğruyu bulacağı görüşü kabul edilmiş bir görüştür.

Aristoteles çoğunluğun doğruyu bulabilmesinin daha olası olduğu konusunda şu görüşleri ileri sürmektedir : "... tek tek alınınca aralarından hiç biri iyi adam olmayan çokluğun hep birlikte alındığı zaman -bireysel olarak değil, topluca- azlıktan daha iyi olması mümkündür; nasıl ki, herkesin katkıda bulunduğu bir şölen, tek bir adamın kesesinden verilen şölene oranla daha iyi olur. Her birinin iyilik ve zekâdan bir payı olan birçok kişi bir araya getirilince, bunların hepsi birden, birçok eli ve ayağı ve birçok kafası olan çok parçalı tek bir adam gibi olur. Kişilik ve algılama güçleri bakımından da öyledir. Kamuoyunun (kalabalığın) müzik ve şiir bakımından daha iyi bir yargıç olması da bu nedenledir; bazıları bazı parçaları, bazıları ötekileri yargılarlar (değerlendirirler), fakat ortak hükümleri bütün üstünde bir karardır"(3). Kendi yaşantımızda da genellikle çoğunluğun yaptığını yaptığımızda daha doğru bir iş yaptığımızı görmüşüzdür. Örneğin, halkın çoğunluğunun beğenisini kazanan malların, kesin bir kural olmamakla beraber, daha iyi ve daha kaliteli mallar olduğu söylenebilir. Bunun nedenini Aristoteles şöyle açıklıyor: "... yapıcısının en iyi ya da tek yargıç olmadığı birtakım işler vardır; yapım ustalığı olmayanlar bile, bu gibi işlerde ortaya konulan sonuç üstüne görüşlerini belirtebilirler. Hemen akla gelen bir örnek, ev yapımı; yapıcı, elbette bir ev üstüne yargı verebilir; fakat ondan daha iyi bir yargıç, ister ev sahibi olsun ister kiracı, evi kullanan olacaktır. Onun gibi, dümeni tutan dümenci de, dümenin iyiliğini onu yapan marangozdan daha iyi yargılar; yemeklerin güzelliğini de, onların pişiren (aşçı) değil; yiyen karar verir"(4).

Çoğunluk ilkesinin kabulünün bir önemli nedenini de seçeneklerinin daha kötü olması oluşturmaktadır. Çoğunluk ilkesi veya yönetiminin bir alternatifi olarak düşünülebilecek olan azınlığın yönetimi hiçbir biçimde kabul edilemez; çünkü azınlığın doğru veya akıllı kararlar

alabileceği konusunda sağlam hiçbir gerekçemiz yoktur. Aksine bu yol bizi azınlığın diktatörlüğüne götürecektir.

İkinci bir alternatif olarak düşünülebilecek oybirliği ilkesi ise uygulamada çeşitli sakıncalar ortaya çıkaracaktır. Oybirliği biçiminde anlaşma her zaman doğal bir biçimde ortaya çıkmayabilir. Ve eğer biz oybirliği konusunda ısrar edecek olursak, grubu oluşturan her bireye veto yetkisi vermek suretiyle, grubun dinamiğini bozmuş oluruz. Her bir bireyin düşüncesine saygı göstermek gerekir ise de, o birey acayip olmada kararlıysa, o bireyin isteklerini gruba dikte ettirmesine izin vermeyi anlamak pek olası değildir. Her zaman için hemen hemen her konuda "hayır" diyebilecek bir kişi olacağı düşünülürse, oybirliği ilkesinin bizi çıkmazlara götüreceği bir yöntem olacağı anlaşılabilecektir. Bir topluluk veya herhangi bir grup varolmak istiyorsa mutlaka karşılaşacağı sorunlara zamanında yanıt vermek zorundadır. Bu nedenle her topluluğun ve grubun zorunlu olarak sonuç verecek karar alma yöntemine sahip olması gerekir. Karar alamayan bir grubun veya topluluğun yaşama şansı fazla olmayacaktır(5).

Çoğunluk ilkesinin oy eşitliğini de kapsayan siyasal eşitlik ilkesinden doğduğunu söyleyebiliriz. Demokrasinin özü siyasal eşitlik ve çoğunluğun ülkeyi yönetme hakkıdır. Demokrasilerde yasaların uygulanması açısından insanlar arasında fark gözetilmez. Siyasal eşitliğin doğal bir sonucu demokrasilerde yurttaşların seçmen olabilme hakkının servet, eğitim, cinsiyet ve ırk bakımlarından bir kayıtlamaya tabi tutulmamasıdır. Buna genel oy denir. Yine seçimlerde her seçmen tek ve eşit oya sahiptir(6). Her seçmen tek ve eşit oy kullanacaksa ister istemez çoğunluğun tercihinin benimsenmesi gerekecektir. Aksi düşünüldüğünde, yani azınlığın tercihi benimsenirse, azınlıkta kalah seçmenlerin herbirinin oyu çoğunluktaki seçmenlerin oyundan daha ağırlıklı olacak ve eşitlik ilkesi zedelenecektir. Henry Mayo bu konuda şunları yazmaktadır: "Ahlakî bakımdan en kuvvetli olan veya bugünün siyasî ortamında en akla yakın gelen iddia siyasî eşitlikten doğan iddiadır. Hükümetin popüler kontrolü ve siyasî eşitlik prensipleri bir defa kabul edildi mi -ki bunlar bugün, demokrasi ateşini körükler- karar vermek için çoğunluk prensibinin uygulanmasını reddetmek çok zor olur"(7).

Carl Cohen demokrasilerde eşitlik konusunu açıklarken

üç anahtar ilkeden hareket etmektedir: 1) Eşitlere eşit davranmak gerekir. 2) Bütün insanlar temel bir açıdan birbirleriyle eşittir. 3) İnsanları birbirleriyle eşit olmasını sağlayan bu temel açı veya yön politikada demokrasiyi haklı kılan nedendir(8). Eşitlere eşit davranılması dağıtıcı adaletin ilkesidir. Bu ilke, o denli evrensel biçimde kabul edilmiştir ki, çoğunlukla adalet dendiğinde dağıtıcı adalet akla gelmektedir. Salt aritmetik eşitliğe dayanan denkleştirici adalete karşılık; dağıtıcı adalet, orantılı bir eşitlik düşüncesinin ürünüdür. Bireyler gereksinimleri, yetenekleri ve olanakları bakımından birbirleriyle eşit bir durumda değildirler. Bu nedenle değişik durumda ve nitelikte bulunan bireylere eşit işlem yapılması eşitliğin çiğnenmemesi anlamına gelir(9). Aristoteles'in belirttiği gibi "eşitlik eşitler için eşit olmak" demektir(10). Anayasa Mahkememiz de eşitlik konusunda verdiği kararlarda "eşitlik ilkesi, benzer nitelik ve durumda olanlar arasında farklı uygulamaya engeldir. Aynı nitelik ve durumda olanların aynı kurallara bağlı tutulması zorunluluğu yoktur. Kimi yurttaşlar için, haklı nedenlere dayanılarak ya da durumlarındaki değişiklikler nedeniyle ayrı kurallar konulmasında eşitlik ilkesinin zedelendiğinden söz edilemez"(11) demıştır.

Demokrasilerde insanlar öyle bir temel yön bakımından eşit kabul edilmektedirler ki, bu yön onların siyasete eşit olarak katılmalarını haklı kılmaktadır. Acaba siyasette demokrasinin uygulanmasını haklı kılan insanlar arasındaki eşitlik ilkesini anlamı nedir? İnsanlar arasında büyük farklılıklar olmasında rağmen bütün insanlarda öyle bir ortak yön vardır ki, bu yön insanları eşit varsaymamızı gerektirir(12). Bu yön Cohen'e göre insanın onurudur. Yazar, bir insanın diğer bir insandan daha iyi bir aşçı, öğrenci veya yasa koyucu olabileceğini ve bu tür yeteneklerin değerlendirilmesi gerektiğini ancak iyi bir aşçının daha iyi bir aşçıyla, iyi bir yasa koyucunun daha iyi bir yasa koyucuyla değiştirilebileceğini belirttikten sonra şunları yazmaktadır: "Kişi olarak hiçbir insan bir başkasıyla değiştirilemez. Kendisine bu alanda bir yer kazandıran husus sadece insan onuruna sahip olmasıdır; bu onun varlığının esasında bir niteliktedir"(13). İnsanların birbirleriyle eşit olmalarını sağlayan insanlık onuru insanların politikaya da eşit olarak katılmalarını gerektirir. Siyasal topluluğun amacı kamu yararını gerçekleştirmektir. Kamu

yararı ise son derece genel nitelikte bir kavramdır. Başka bir söyleyişle siyasal topluluğun amacı beraber yaşayan insanların evrensel gereksinimlerini karşılamaktır. Evrensel nitelikteki gereksinimlere herkesin eşit ilgi ve alaka duyacağı varsayılmalıdır(14). İnsanlar durumları nedeniyle siyasal toplumların üyeleri olmaktadırlar. Siyasal toplumun üyeleri olmaları insan olmalarından kaynaklanır. Yurttaş olabilmek için zeki olmak, sağlıklı olmak veya zengin olmak gerekmez. Siyasal topluluğa üyelik ortak insanlık temeline dayanır. Yurttaş olmak seçme, seçilme ve siyasal faaliyette bulunma hakları bakımından yeterlidir. Yurttaşlar bu hakları kullanmak açısından birbirleriyle eşittirler(15).

Çoğunluk ilkesinin, oy eşitliğini de kapsayan, siyasal eşitlik ilkesinden doğduğunu ve demokrasi kuramı açısından vazgeçilemez olduğunu söyleyebiliriz. Azınlık ilkesinin kabulü demokrasinin temeli olan siyasal eşitliği reddetmek demektir. Çoğunluk ilkesi siyasal eşitlikten kaynaklanması nedeniyle benimsenmelidir. Tartışma açısından çoğunluğun ahlaksal açıdan savunulabilir olup olmaması veya doğru veya yanlış olmasının önemi olmayıp; önemi olan siyasal eşitlik ilkesinin uygulanması olmaktadır(16). Toplumlar karar vermek için uygun bir yöntem bulmak zorundadır ve eşitlerarası tarafsızlığı gerçekleştirebilecek ve demokrasiye en uygun yöntem ise çoğunluk ilkesidir.

Demokrasinin temeli olarak düşünülmüş olan ulusal egemenlik veya halk egemenliği kavramları çok yakından çoğunluk ilkesiyle bağlantılıdır. Hiç şüphesiz "egemenliğin kayıtsız şartsız ulusa ait olması" ilkesi demokrasiyi öngören bir ilke olmaktadır. Çünkü devlet içinde en üstün buyurma gücü olarak tanımlanabilecek egemenliğin ulusa ait olduğu bir devlette, hükümet sisteminin halkın kendi kendisini yönetmesi esasına dayanan demokratik bir sistem olması gerekecektir.

Ancak ulusal irade ve halk iradesi kavramlarına baktığımızda bu her iki kavramın sonunda bizi çoğunluk ilkesine götürdüğünü göreceğiz. Seçimlerden sonra ulusal iradenin belirlediğinden söz edildiği zaman bunun gerçekte çoğunluğun tercihi olduğu ortadadır. Çünkü ulus geçmiş ve gelecekteki kuşakları içine alan soyut ve manevî bir kavramdır. Halk iradesi ise daha somut olmasına rağmen yine de gerçeklere uymamaktadır. Halk topluluğunu oluşturan kişilerin belirli bir noktada oybirliğine yakın bir biçimde

birleştikleri düşünülse de, sonuç olarak ortaya çıkan, kişisel iradelerin toplamından başka bir şey değildir. Prof. Kapani bu konuda şunları yazıyor: "Son tahlilde -ve gerçekçi bir açıdan bakıldığı zaman- seçimler sonunda beliren ne millî irade, ne genel irade, ne de halk iradesidir: **sadece seçimde oy kullanmış olan seçmen topluluğunun siyasal tercihidir.** (Bu, seçim sistemine, seçime katılma oranına ve oyların partiler arasında dağılışına göre bazen seçmen kitlesinin **azınlığının** siyasal tercihi de olabilir). Kabul etmek gerekir ki, "millî irade" ile "seçmen topluluğunun siyasal tercihi" arasında büyük uçurum vardır"(17). Ulusal egemenlik kuramının esas tehlikeli yanı egemenlik kavramına dayanmasıdır. J.J. Rousseau egemenlik kavramında hiçbir değişiklik yapmadan sadece sahibini değiştirmiştir. Egemenlik klasik anlamında mutlak ve sınırsız bir iktidarı ifade eder. Eğer ulusal irade uygulamada çoğunluğun iradesi olarak ortaya çıkar ve egemenlik de klasik anlamında ele alınacak olursa, bu bizi "sayı üstünlüğü rejimi"ne, daha açık bir deyişle çoğunluğun iktidarına götürebilecektir. Oysa, demokrasilerde çoğunluk ilkesinin sınırları vardır(18).

II. ÇOĞUNLUK İLKESİNİN SINIRLARI

Demokrasilerde uygulanan çoğunluk ilkesinin sınırlarının bulunduğunu hemen hemen herkes kabul etmektedir. Demokrasilerde kuralın ülkeyi seçimleri kazananın yönetmesidir; ancak çoğunluk her istediğini her zaman yapamaz. Amerikalı ünlü siyasal bilimci Robert Dahl duyarlı bir demokrasinin sekiz kurumsal garantiyi taşıması gerektiğini söylemektedir. Bunlar örgüt kurma ve örgütlere katılma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, oy verme hakkı, kamu görevlerine getirilme hakkı, siyasal liderlerin seçmen tercihi kazanmak için yarışmak hakkı, değişik haber alma kaynaklarının varlığı, serbest ve adil seçimler ve hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması(19). Kısaca demokrasiyle çoğunluk ilkesini eş anlamlı olarak ele alamayız. Acaba demokrasilerde çoğunluk ilkesinin sınırları nelerdir?

A. Çoğunluk İlkesi ve Temel Hak ve Özgürlükler

Dahl'ın belirttiği sekiz kurumsal garantiden ilk altısının özgürlüklerle olduğu görülmektedir. Bu nedenle

demokrasilerde çoğunluk ilkesinin ilk ve en önemli sınırını temel hak ve özgürlükler oluşturmaktadır diyebiliriz.

Temel hak ve özgürlükler demokratik sürecin ayrılmaz parçalarıdır. Düşünceyi ifade özgürlüğü, seçme, seçilme ve siyasal faaliyette bulunma, siyasal parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma ve dernek kurma özgürlükleri demokratik süreçte siyasal katılma açısından son derece önemlidir. Demokrasi bu hakların ve bunlarla ilişkili diğer bazı hakların çoğunluğa karşı da korunmasını gerektirir; çünkü bu haklar çoğunluğun yönetme hakkına gerekçe olan eşitlik ilkesinden kaynaklanmaktadır. Eğer çoğunluğun bu hakları tanımama veya yok etme hakkı olursa, azınlıkta kalanların gelecekte çoğunluk olabileme olasılıkları ortadan kaldırılmış olur(20).

Yukarda anlattığımız nedenlerle gerek 1961 gerek 1982 Anayasalarımız Türkiye Cumhuriyetinin "demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti" olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca 1982 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ifade edilmiştir (madde 13, fıkra 2). Anayasa Mahkememiz demokratik devlet kavramına "batı uygarlığınca benimsenen demokrasi anlayışı" anlamını vermiş(21) ve bir başka kararında da şu açıklamalarda bulunmuştur: "Klasik demokrasiler temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimlerdir. Kişinin sahip olduğu dokunulmaz, vazgeçilmez, devredilmez, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulup tümüyle kullanılamaz hale getiren kısıtlamalar, demokratik toplum düzeni gerekleriyle uyum içinde sayılamaz. Özgürlükçü olmak yanında, hukuk devleti olmak ve kişiyi ön planda tutmak da aynı rejimin öğelerindedir. Şu halde getirilen sınırlamaların, Anayasanın 2. maddesinde ifadesini bulan Cumhuriyetin temel niteliklerine de uygun olması gerekir. Bu anlayış içinde özgürlüklerin yalnızca ne ölçüde kısıtlandığı değil, kısıtlamaların koşulları, nedeni, yöntemi, kısıtlamaya karşı öngörülen kanun yolları, hep demokratik toplum düzeni kavramı içinde değerlendirilmelidir. Özgürlükler, ancak; istisnaî olarak ve demokratik toplum düzeninin sürekliliği için zorunlu olduğu ölçüde sınırlandırılabilir. Demokratik hukuk devletinde, güdülen amaç ne olursa olsun, özgürlük kısıtlamalarının bu rejimlere özgü olmayan yöntemlerle yapılması ve belirli bir özgürlüğün

kullanılmasını ortadan kaldıracak düzeye vardırmasıdır"(22).

Çağımızın ünlü siyasal bilimcisi Giovanni Sartori demokratik sistemin birden çok partinin varlığını gerektirdiğini ve siyasal açıdan azınlıkta kalanların mutlaka korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Demokrasiyi birden çok partinin varolduğu bir sistemde azınlıkta kalanların haklarına saygı gösterilen bir rejim olarak tanımlayan yazar, bu konuda şunları yazmaktadır: "Demokratik bir sistem felce uğramak istemiyorsa, parlamentodati sandalyelerin çoğunluğunu denetleyen partinin ülkeyi yönetme hakkına ve iradesine ve yasalarını azınlıkta kalan partilere kabul ettirme yetkisine sahip olması gerekeceği açıktır. En azından bir ilke olarak, bunun yanında bu yetkinin çok aşırı sonuçları ortaya çıkabileceği de bilinmelidir; çünkü demokrasilerin seçimle gelmiş meclislere fazlasıyla takdire dayanan yasama yetkileri verilerek de son verilebileceği aşikârdır. Bu nedenle, bu görüş açısından, çoğunluk hakkını aşırı kullanması durumunda sistemin bir demokrasi olarak işlemeyeceği uyarısıyla karşılaşmaktayız. Tartışma şöyle bir yol izlemektedir: Eğer bir çoğunluk yetkilerini sınırsızca kullanırsa, kendisini sürekli bir çoğunluk olarak sürdürmesi zor olmayacaktır; ve eğer azınlığa dönüştürülemeyen bir çoğunluk varsa artık bir demokratik çoğunluktan -oyunun kurallı çoğunluk ilkesi olan bir sistemden- söz edemeyiz. Çünkü çoğunluk ilkesi, siyasal yapının çeşitli parçalarının iktidarın kullanılmasında yer değiştirebildiği, değişebilen çoğunlukları gerektirir"(23). Anayasa Mahkememiz de bir kararında, "halkın serbest irade izharı yollarını tıkayacak veya siyasî hayatın cereyanını tek bir partinin tekeline bırakacak ve çok partili rejimi yok edecek"(24) düzenlemelerin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olacağını belirtmiştir. Yine Yüksek Mahkeme bir başka kararında da, "Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez ögesi sayılan siyasî partilerin hepsi devlet için aynı değer ve sıradadır. Birinin öbüründen üstünlük ya da önceliği, yakınlık ya da uzaklığı asla söz konusu değildir. ... Anayasaya göre iktidar ve muhalefet partileri devlet katında eş düzeydedir"(25) demektedir.

Gerçekten eğer demokrasi "çoğunluğun yönetimi"nden daha fazla bir anlama gelmiyorsa, Reginald Bassett'in söylediği gibi, Almanya'daki Nasyonal Sosyalist rejimi veya

güntümüz İranını da demokratik bir rejim olarak nitelendirmemiz gerekecektir. Demokratik koşullarda, çoğunluğun amacını gerçekleştirme hakkı koşulsuz ve sınırsız değildir. Azınlığın sınırlandırıcı hakları vardır. Bunlar; azınlığın düşüncelerini özgürce ifade etme, özgürce siyasal örgütler kurma bu yollarla kamu işlerini etkileme ve isteklerinin dikkate alınmasını isteme haklarıdır. Çoğunluğun bu haklara saygı gösterme yükümlülüğü vardır. Yine çoğunluk yetkilerini koşulların elverdiği ölçüde en üst düzeyde sınırlılık, ılımlılık ve ölçülülük içinde kullanılmalıdır. Bu azınlığın çoğunlukça alınan kararlara uyma yükümlülüğünün karşılığıdır. Demokratik ülkelerde çoğunluk ve azınlık serbest tartışmalar sonucunda doğmaktadırlar(26). Günümüzde demokrasi anlayışı sayı üstünlüğünü çok aşan bir anlayışı yansıtmaktadır.

Çağımız demokrasileri anayasal demokrasilerdir. Anayasaların temel amacı sınırlı hükümeti (devleti) gerçekleştirmektir. Anayasa dediğimizde bir devletin temel yapısını, kuruluşunu, iktidarın nasıl el değiştireceğini ve aynı zamanda devlet iktidarının halkın iktidarı ile sınırlandırılmasını ve devlet iktidarı karşısında bireylerin hak ve özgürlüklerini düzenleyen kuralları anlamaktayız. Öyleyse, anayasacılıktan temelini alan anayasaların en önemli yanlarını keyfi iktidarın önlenmeye çalışmaları oluşturmaktadır diyebiliriz. Keyfi iktidarın önlenmesi ve sınırlı hükümetin gerçekleştirilmesi çağımızın demokrasilerinin en önemli özelliğini oluşturmaktadır(27).

B. İlgisiz Çoğunluklar ve İlgili Azınlıklar

Çoğunluk ilkesi yalnızca tercihleri belirlediği ancak tercihlerin yoğunluk derecesini dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriye göre, %51 gibi kayıtsız ve lâkayt bir çoğunluğun tercihinin %49 gibi ilgili ve güçlü bir tercihe üstün olacağı söylenemez. Gerçekten insanların istekleri farklı farklı ve derece derecedir. Bazı durumlarda bazı istek ve arzular bazıları için çok önemli iken bazıları için olsa da olur olmasa da olur biçimindedir. Eğer demokrasilerin kişilerin mutlulukları ile ilgileniyorsa, tercihlerin sayısı yanında yoğunluk derecelerini de dikkate almalıdır denebilir. Bu aynı zamanda demokrasinin temelini oluşturan siyasal eşitlik gereğidir de; çünkü kişiler istek ve tercihlerinin yoğunlukları

açısından da eşit olmalıdırlar.

Bu söylenenler esasta doğru olmakla beraber kişilerin tercihlerinin yoğunluğunu saptayabilecek objektif bir ölçüt bulmak olanaksız görünmektedir. Yoğunluk subjektiftir. Bazı kişiler hemen hemen herşeyi çok aşırı ister yaradılıştta, bazıları ise hemen hemen hiçbir şeyi aşırı istemez yaradılıştadır. Bu subjektiflikten kurtulabilmenin yolu bu ilkeyi kişilerin menfaatleri açısından ele almaktır. Böylece, kişilerin psikolojik duyarlılıkları yerine, kişilerin menfaatleri gözönünde tutulup hangi menfaatlerin alınan kararlardan olumlu hangilerinin olumsuz etkilendikleri saptanabilir. Bu demokrasilerde geçerli olan eşitlik ilkesine de uygundur; çünkü kişilerin menfaatleri de eşit işleme tab tutulmaktadır. Ancak, bu söylenenlerin geçerli olabilmesi için önemli koşul, demokrasinin kişilerin menfaatlerini ve isteklerini ele alan bir sistem olarak ele alınmasının gerekliliğidir. Eğer demokrasilerde oylar yalnızca kişilerin belirli konulardaki yargılarını ifade ediyorsa, o zaman bu yargıların yoğunluk derecesini ele almak gerekecektir ki, bu da bizi doğru olmayan yönlere çekecektir. Çünkü duyguların yoğunluğu yargıların niteliği konusunda güvenilir bir gösterge oluşturmaz. Örneğin bazı kişiler bilgisizliklerinden veya önyargılı olmalarından ötürü belirli konularda güçlü yargılara sahip iken; bazıları ise sorunların karmaşıklığını çok iyi bildiklerinden güçlü yargılara sahip olamayabilirler(28).

Bu noktada çok eski bir tartışma kendini göstermektedir: Madem ki demokrasi halkın istek ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bir yönetim biçimidir, o halde ahlaklı, iyi eğitimden geçmiş ve halkın menfaat ve isteklerini iyi bilen bir diktatör (despot) bu amaçları daha iyi gerçekleştirebilir. Buna verilebilecek en iyi yanıt J. S. Mill'in şu sözleri olmaktadır: "Herkesin ve her kişinin menfaatleri ve hakları ancak ilgili kimsenin kendisi bunları savunma yetenek ve alışkanlığına sahipse gözetilmemekten korunmuş olur. ... (G)enel refah, buna hizmet etmek için koşulan kişisel enerjilerin nicelik ve çeşitliliği oranında daha büyük yükseklığe erişir ve daha geniş alana yayılır"(29). Bu nedenle Mill'in belirttiği gibi, "(Ü)lküsel olarak en iyi hükümet biçiminin, egemenliğin, ya da son kertede en üst denetleme gücünün, toplumun tüm topluluğunda bulunduğu ve her yurttaşın en üst

egemenliğin kullanılmasında yalnız söz sahibi değil, fakat en azından arada sırada, yerel ya da genel bir kamu görevini kişisel olarak yerine getirmek üzere, hükümette gerçek anlamda bir görev yüklenmeğe çağırıldığı hükümet olduğunu göstermekte bir zorluk yoktur"(30).

C. Çoğunluğun Tatmini Veya Orantılı Tatmin

Demokrasilerde eşitlik ilkesini yalnız siyasal kararların alınmasında değil kararların kişiler üzerindeki etkilerinde de düşünmek mümkündür. Herhangi bir örgütte o örgütün aldığı kararlardan örgütü oluşturan üyeler etkilenirler. Bu nedenle kuramsal olarak her üyenin o örgütün kararlarının alınmasına katılmak istediğini ve bu katılmada menfaati olduğunu varsayabiliriz. Daha önce açıkladığımız gibi, demokrasilerde her kişinin insan olarak değeri bir diğerinden üstün olamaz. O halde kişiler menfaatleri tehlikeye düştüğünde menfaatlerini korumak ve gerçekleştirmek konusunda da birbirleriyle eşit olmalıdırlar. Bunun nedeni kişilerin menfaat ve isteklerine eşit davranılması gerektiği ilkesidir. Bu düşünce ışığında şu söylenebilir: Öyle bir siyasal karar alma yöntemi benimsenmelidir ki, bu yöntem herkesin menfaatini gerçekleştirme isteğine ve gerçekleştirmesine eşit bir biçimde karşılık versin. Öyleyse, siyasal sistemdeki karar alma yöntemi eğer kişilerin menfaatlerini gerçekleştirme isteğine eşit davranabiliyorsa adil; yok eğer böyle değilse adil değildir diyebiliriz(31).

Demokrasilerde bu sorun çoğunluk ilkesi yöntemiyle çözümlenmiştir. Çoğunluk ilkesinin temelinde de eşit ve tek oy ilkesi vardır. Böylece eğer oybirliği sağlanamazsa eşitlik ilkesi gereği çoğunluğun menfaat ve isteklerinin geçerli olacağı kabul edilmiştir.

Ancak bu çoğunluk ilkesi acaba menfaatlerin tatmini açısından her zaman doğru sonuçlar ortaya çıkarmakta mıdır? Peter Jones şöyle bir örnek vermektedir: Bir sitede yaşayanlar o sitenin sorunlarını çoğunluk ilkesine göre çözümlenmektedirler. O sitede yaşayanlar üç konuda karar vermek zorundadırlar ve herkes eşit ve tek oya sahiptir: 1) Yolun kenarını asfaltla ya da kaldırım taşlarıyla kaplayabilirler. Asfalt daha ucuz, kaldırım taşları ise daha pahalı ama gösterişlidir. 2) Yolun kenarında bulunan ve

aydınlatma için kullanılan gösterişli ve güzel ama pahalı gaz lambalarını muhafaza edebilirler; ya da daha ucuz, buna karşılık daha fazla aydınlatma gücüne sahip elektrik lambaları takabilirler. 3) Yolun kenarına ağaçlar dikip daha güzel bir çevre yaratabilirler; ya da yine tasarrufta bulunup bu işten vazgeçebilirler. Varsayalım ki, site sakinlerinden üçte ikisi tasarruftan yana; üçte biri ise estetik görünüşe daha fazla önem verenlerden oluşmaktadır. Bu durumda sürekli olarak tasarruftan yana olanların menfaatleri gerçekleşecek; buna karşılık estetik görüntüye önem verenlerin hiçbir menfaati karşılanamayacaktır. Herhalde bu çözümlerin doğruluğu tartışılabilir. Site sakinlerinin üçte ikisinin bütün istek ve menfaatleri gerçekleşirken; üçte biri hiçbir şey elde edememektedir. O halde neden üç karardan ikisinin çoğunluğun istediği, birinin de azınlığın istediği yönde olması düşünülmesin? Bu soru bizi ister istemez demokrasilerde orantılı tatminin de ciddi olarak düşünülmesi gerektiği sonucuna götürmektedir(32).

Yukardaki örnek demokrasilerin en önemli sorunlarından birini daha ortaya çıkarmaktadır. Bu da, sürekli azınlıkta kalanların demokrasilerdeki durumu konusudur. Sürekli olarak azınlıkta kalanlar hiçbir kararın kendi istek ve menfaatlerine uygun bir biçimde çıkmadığını görecekler ve demokratik sistemden soğuyacaklardır(33). Bu nedenle demokrasinin değişen çoğunlukları gerektirdiği savunulmuştur. Prof.Cohen bu konuda şunları yazıyor: "Birçok etken ve bu arada anayasal yasaklar ve güvenceler çoğunluğun sınırlandırılmasında yardımcı olabilir. Fakat çoğunluk yeteri kadar güçlü ve istediğini yapmada kararlı ise, bu çoğunluğu dışarıdan getirilebilecek sınırlamalar durduramaz; yasalar ve kurumlar değiştirilebilir, teamüller inkar edilebilir, hatta yazılı anayasalar bile değiştirilebilir veya uygulanmayabilir. ... Doğal güdüler olan kişisel çıkar ve iktidarın demokrasiyi bir harabe haline getirmesini acaba ne engellemektedir?İki unsur diğer unsurlardan daha başarılı biçimde bu sınırlamayı gerçekleştirebilmektedir. İlk unsur, toplumu oluşturan kişilerin alışkanlıklarının ve yaradılışlarının yönetime genel katılımın sürmesine izin verir biçimde olmasıdır. İkincisi ise, uzun bir zaman diliminde ve oldukça çok sayıda sorunlar üzerinde, demokraside uygulanan çoğunluk kuralında kurumsal bir dengenin gelişmiş olması

olmaktadır. Herhangi bir konuda sözü geçen bir çoğunluk, aynı üyelik karşısında, diğer konulardaki çoğunlukları da oluşturmamalıdır. Böylece, çoğunluğun eşit yüzdesi (veya hemen hemen eşit olan yüzdesi) denetimini "çoğunluk" olarak sürdürürken, bu yüzdeyi oluşturan elemanlar konudan konuya ve zamandan zamana sürekli olarak değişecektir. Sağlıklı ve ılımlı bir demokraside gerçekte yöneten belirli bir çoğunluk değil; sürekli olarak üyeleri değişen çoğunluklardır. Ben bunu "değişen çoğunluklarla yönetim" olarak adlandırıyorum"(34).

Demokrasilerde çoğunlukların değişken olması bizi çoğunluğun diktatörlüğünden korur; çünkü değişkenlik yurttaşlara toplum içinde çeşitli rollere sahip oldukları gösterecektir. Yurttaşlar bazen yönetici çoğunluk rolüne uygun hareket ederlerken, bazen de yönetilen azınlık rolüne uygun davranmak zorunda kalacaklardır. Bu gün yönetici olan çoğunluk yarın yönetilen azınlık durumuna geleceğini bileceğinden kendisine yapılmasını istemediği şeyleri başkalarına yapmayacaktır(35).

D. Çoğunluk İlkesi ve Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı ile demokrasi arasındaki ilişki konusunda Hans Kelsen şunları yazıyor: "Kuvvetler ayrılığı ilkesi kelimesi kelimesine anlaşıldığında veya iktidarların bölünmesi ilkesi olarak yorumlandığında esas olarak demokratik değildir. Demokrasi düşüncesini karşılayan kavram bunun tersine bütün iktidarın halkta toplanmasıdır ve doğrudan demokrasinin değil, dolaylı demokrasinin mümkün olduğu durumlarda bütün iktidarın üyeleri halk tarafından seçilen ve halka karşı hukuksal açıdan sorumlu olması gereken bir kurul halindeki organ tarafından kullanılmasını gerektirir. Eğer bu organın yalnız yasama fonksiyonu varsa, yasama organı tarafından çıkarılan normları uygulayan diğer organlar, kendileri halk tarafından seçilmiş olsalar dahi, bu organa karşı sorumlu olmalıydılar. Çıkardığı genel normların tam olarak uygulanmasıyla en çok ilgilenen yasama organıdır. Yürütme ve yargılama fonksiyonu organlarının, yasama fonksiyonu organı tarafından denetlenmesi, bu fonksiyonlar arasında doğal olarak varolan ilişkiye uygundur. Bu nedenle demokrasi yargılama ve idare organlarının yasama organı tarafından denetlenmesini gerektirir. Eğer yasama fonksiyonu yasa uygulayan fonksiyondan ayrılmışsa veya yasama organının yasa uygulayan

organ tarafından denetlenmesi sözkonusu ise ve özellikle bir demokraside anayasa tarafından mahkemelerin idarî fonksiyonları ve yasamayı denetleyeceği kabul edilmişse, bu demokrat ögelere dayanılarak haklı kılınmaz, ancak tarihsel nedenlerle açıklanabilir"(36).

Yasama organının yaptığı yasaların bir başka organ tarafından iptal edilebilmesi bu organa getirilen önemli bir sınırlamadır. Yasanın iptali gerçekte Kelsen'in belirttiği gibi, olumsuz bir yasama faaliyetidir(37). Bu nedenle yasaların anayasaya uygunluğunun yargı organı tarafından denetlenmesinin kabul edildiği ülkelerde olumlu yasa koyucunun yanında bir de olumsuz yasa koyucunun varlığını kabul etmek zorunludur. Yargı organı bütünüyle yasama organından farklı bir esasa göre olduğundan, bu her iki organ arasında bir takım çekişmelerin ve çelişmelerin varolacağı şüphesizdir. Yasama organı halk tarafından seçilen temsilcilerden olduğuna ve yargı organı ise halk tarafından seçilmediğine göre, halkın çoğunluğunu temsil edenlerin çıkaracağı yasalar zaman zaman anayasaya aykırı oldukları gerekçesiyle iptal edilebilmelerinin demokrasilerde uygulanan çoğunluk ilkesine uygun olduğu söylenemez.

Eğer çoğunluk kararlı ise, anayasayı değiştirerek istediğini elde edebilir. Ancak yazılı ve sert anayasalarda anayasa değişiklikleri nitelikli çoğunluklar gerektirir. Nitelikli çoğunluk ister istemez azınlıklara çoğunluğu engelleme yetkisi verecektir. Belirli bir azınlığın çoğunluğu engelleyebilmesi ise, eşitlik ilkesine aykırıdır. O halde neden günümüzde anayasa yargısı demokrasilerde yaygın bir biçimde uygulanmaktadır? Bu sorunun en önemli yanıtı anayasa tarafından yurttaşlara tanınan temel hak ve özgürlüklerin, yasaların anayasaya uygunluğunun bağımsız mahkemelerce denetlenmesi kabul edilmediğinde anlamsızlaşacağıdır. Çünkü parlamentodaki çoğunluk istemediği zaman bu hakların korunabilmesine olanak yoktur. Anayasalar ise sınırlı iktidarı gerçekleştirmek, yani hukuk devletini yaratmak amacındadırlar.

Kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu öne sürülen anayasa yargısı sınırlı bir hükümet sistemi kurmayı amaçlamaktadır. Gerek kuvvetler ayrılığının gerek anayasa yargısının ortak amacı sınırlı iktidarı yaratmaktır ve bu nedenle her ikisinin çağdaş anayasacılığın temelini

oluşturduğunu söyleyebiliriz(38).

Çoğunluk ilkesi çoğunlukçu demokrasi anlayışında olduğu gibi çoğunluğun iradesi herhangi bir yönde belirldikten sonra, bu iradenin karşısına çıkacak sınırlayıcı bir güç tanımama biçiminde ele alınırrsa demokrasi ile sınırlı iktidarı yaratma çabaları birbirine ters düşecektir. Oysa, demokrasi çoğulcu demokrasi biçiminde ele alındığında sınırlı hükümeti kurmayı amaçlayan kuvvetler ayrılığı ve anayasa yargısı demokrasi anlayışına, dolayısıyla çoğunluk ilkesine aykırı olmayacaktır. Çoğulcu demokrasi anlayışında da en sonunda çoğunluğun dediği olur, ancak bu çoğunluk her istediğini yapabilen mutlak ve sınırsız bir irade değildir. Demokrasi Prof. Kapani'nin sözleri ile "çoğunlukta olsun veya azınlıkta olsun, istisnasız herkesin eşit olarak kişiliğine bağlı birtakım hak ve hürriyetlere sahip olduğu inancı üzerine kurulmuştur. Toplumun yönetiminde, çoğunluğun iradesi işte bu hak ve hürriyetlerle kayıtlanmış ve sınırlanmıştır"(39).

Hans Kelsen'in sözleri ile, "çoğunluk ilkesi hiçbir zaman çoğunluğun mutlak egemenliğiyle, çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğü ile aynı anlamda değildir. Çoğunluk tanımı gereği olarak azınlığın varlığını içerir; ve çoğunluğun hakkı azınlığın varolma hakkını kapsar. Bir demokraside çoğunluk ilkesi ancak bütün yurttaşlar hukuk düzeninin yaratılmasına, her ne kadar bu düzenin içeriği çoğunluğun iradesi ile belirlenecekse de katılmaya izin verildiğinde gözetilmiş olur. Herhangi bir azınlığı hukuk düzeninin yaratılmasının dışında bırakmak, bu dışarda bırakma çoğunluk kararı ile de olsa, demokratik değildir; çünkü çoğunluk ilkesine aykırıdır"(40). Demokrasinin temel özelliği azınlığa herşeyden önce çoğunluk haline gelebilmek hakkı tanımaktır. Ve bu temel hak diğer hak ve özgürlükleri, özellikle ifade ve örgütlenme özgürlüklerini beraberinde getirir. Azınlıkta kalanların ciddi bir biçimde hukuksal açıdan korunmasının en etkin yolu ise anayasa yargısıdır.

III. ÜLKEMİZDE ÇOĞUNLUK İLKESİ

Ülkemizde çok partili yaşama geçildikten sonra birbirinden farklı iki demokrasi anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu iki demokrasi anlayışı siyasal katılma, çoğulculuk ve siyasal iktidarın sınırlandırılması konularında birbirlerin-

den ayrılmaktadırlar. Bunlardan "çoğunlukçu" demokrasi" anlayışına göre halkın temel rolü, belli aralıklarla kendisini yönetecek siyasetçileri belirlemektir. Bu anlayışta siyasal katılma esas itibariyle seçimlerle sınırlı kalmaktadır. Ulusun iradesi seçimler sonunda ortaya çıktıktan sonra, devlet seçilmiş organları eliyle yönetilmeli ve halk kendi içinden çıkacak çeşitli gruplar aracılığıyla siyasal kararları etkilemeye çalışmamalıdır. Devlet iktidarının kullanılması "ulusal egemenlik" kuramına uygun olmalıdır. Daha açık bir deyişle halk tarafından doğrudan seçilmiş meclisin ve bu meclisin güvenini taşıyan hükümetin yetkileri, genel oydan çıkmayan kurum ve kuruluşlarca, örneğin yargı organları veya özerk kuruluşlar gibi, sınırlandırılmamalıdır. Genel seçimlerde nisbi çoğunluğun oyunu elde eden ve bu yolla mecliste çoğunluğa sahip parti ulusal iradeyi de temsil etmektedir. "Çoğulcu demokrasi" anlayışı ise, halkın siyasete yalnızca seçimlerde oy vermeye değil, onun dışında da aktif ve sürekli bir biçimde katılmasına ve daha geniş bir çoğulculuğa taraftardır. Ayrıca bu anlayış seçimden kaynaklanmış devlet organlarının yetkilerinin, diğer anayasal kurum ve kuruluşlarca sınırlandırılmasını meşru görmekte; hatta bunu bir gereklilik olarak ele almaktadır. Çoğulcu demokrasi düşüncesi, genel seçimlerde nisbi çoğunluğun oyunu elde eden ve böylece mecliste çoğunluğa sahip partinin tek başına ulusal iradeyi temsil edemeyeceğini benimsemektedir(41).

Ülkemizde çoğunluk ilkesi ve uygulamasını yukarıda anlattığımız çerçeve içinde iki başlık altında incelemenin en doğru yol olacağını düşünmekteyiz. Bunlar; "anayasa hukukumuzda çoğunluk ilkesinin anlaşılma biçimi" ile "seçim hukukumuzda çoğunluk ilkesi" olmaktadır.

A. Anayasa Hukukumuzda Çoğunluk İlkesi

Osmanlı İmparatorluğunda egemenlik padişaha aitti. 1876 Kanun-u Esasîsi "Zatı Hazreti Padişahi hasbelhilâfe dini İslâmın hamisi ve bilcümle tebeai Osmaniyenin hükümdar ve padişahıdır" (maddi 4) demektedir ve "Zatı Hazreti Padişahının nefsi hümayunu mukaddes ve gayrı mesuldur" (madde 5) diye eklemektedir. 1876 Anayasası padişahın yetkilerine ciddi sınırlama getirmemekteydi. Yine de parlamentonun ortaya çıkması padişahın yetkilerinin eskisi gibi olmadığını göstermektedir. 1909 değişiklikleriyle birlikte padişahın yetkilerinden önemli bir bölümü

parlamentoya aktarılmıştır. Ancak esas gelişme Kurtuluş Savaşıyla birlikte gerçekleşmiş, kesin bir biçimde padişah egemenliğinden ulus egemenliğine geçme olmuştur. 23 Nisan 1920'de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi ile birlikte bütün yetkiler mecliste toplanmış ve ulusu en iyi meclisin temsil edeceği varsayılmıştır. 1921 ve 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunları egemenliğin ulusa ait olduğunu ve bu egemenliğin meclis tarafından temsil edileceği ilkelerini benimseyen anayasalar olmuşlardır.

Böylece 1921 ve 1924 Anayasaları ilk kez olarak, Türk siyasal tarihinde ulusal egemenlik kavramlarını parlamentonun varlığıyla kaynaştırılmış bir biçimde hukuk kuralları arasına geçirmektedir. Klasik siyasal düşüncenin etkisiyle ve devlet egemenlikleri aynı şey sayılmakta, çoğunluğun iradesiyle genel irade bir tutularak ulusal irade bundan ibaret görülmektedir. Bu anlayışa göre yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin en sağlam güvencesi egemenliğin yalnız meclis tarafından kullanılmasıydı(42).

Bu anlayış çok partili dönemde 1924 Anayasasının aksamasına neden oldu. 1950-1960 arası dönemde ülkemizde Türkiye Büyük Millet Meclisinde çoğunluğu elde edenler, soyut bir "millet egemenliği" ile meclisteki kendi "somut çoğunluklarını aynı şey saymışlar ve önlerine çıkan bütün engelleri ulusal iradeye yönelmiş bir tehdit olarak göstermişlerdir. 1924 Anayasası meclisin iradesine hiçbir kısıtlama getirmemekteydi. Böylece demokrasinin işleyip işlememesi çoğunluğun görüş ve isteğine bırakılmaktaydı(43). Ülkemizde çoğunluğu sınırlandırmada teamüllerin çok yetersiz olması ve kamuoyunun cılızlığı da yukarıda söylediklerimize eklendiğinde, 1950-1960 arasında çok partili demokrasi deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanmasını kolaylaştırmıştır.

Bu durum daha önce sözünü ettiğimiz "çoğunlukçu demokrasi" anlayışını karşılamaktadır. 1950-1960 arası döneme tepki niteliğinde olan 1961 Anayasası ise "çoğulcu demokrasi" anlayışına uygun bir biçimde hazırlanmış bir anayasa olmuştur. 1924 ile 1961 Anayasası arasındaki temel farklılık çoğunluk ilkesinin yorumu konusundadır. 1924 Anayasasına göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki mümessil olup millet namına hakkı hâkimiyeti istimal" ederdi. Oysa, 1961 Anayasasına göre, "millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre,

yetkili organlar eliyle kullanır. Böylece, parlamento egemenliği tek başına kullanan organ olmaktan çıkmış, egemenliği kullanan organlardan biri durumuna gelmiştir. Bu ise halkın seçtiklerinin, yani parlamentodaki çoğunluğun, herşeyi yapamayacağı anlamına gelir. Özellikle, 1961 Anayasası tarafından kurulan Anayasa Mahkemesi parlamentoda beliren çoğunluk iradesine engel olmada en güçlü organ olmuştur. Hatta, 1961 Anayasasının yapımı döneminde, çoğunluk ilkesinin 1924 Anayasasının çok partili yaşamda uygulanması sırasında, çoğunluğun herşeyi yapabileceği biçiminde anlaşılması nedeniyle genel oya güvensizlik ortaya çıkmış ve Cumhuriyet Senatosunda halkça seçilen üyelerin yanında, seçilmeyen üyelere de yer verilmiştir.

1982 Anayasası ise, birçok bakımlardan 1961 Anayasasından farklı olmasına rağmen, çoğunluk ilkesinin yorumu ve egemenliğin kullanılması açısından 1961 Anayasasının koyduğu ilkelere uygun düzenlemeler getirmiştir. 1982 Anayasasına göre de egemenliğin kullanılmasında seçimle gelen, dolayısıyla çoğunluk ilkesinin ilkesini gerçekleştiren, Türkiye Büyük Millet Meclisi tek yetkili organ olmaktan uzak kalmıştır.

Acaba bu durumun nedeni nedir? Her iki Anayasada nedenler birbirinden farklı farklıdır. 1961 Anayasasını yapanlar seçilmiş parlamento çoğunluğuna karşı duydukları ürküntü nedeniyle temsili demokrasinin temel dayanağı olan çoğunluk ilkesine sorgulamışlar; bu ilkenin ülkemizde temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesine neden olduğu gerekçesiyle yasama organının siyasal sistem içindeki yerini zayıflatmışlardır. Ancak, parlamenter bir rejimde yasamanın güçsüzlüğü ister istemez yürütmenin güçsüzlüğüne neden olacağından, 1961 Anayasası döneminde Anayasadan en çok şikayet edilen yön yürütmenin etkisiz ve güçsüz olduğu olmuştur. Belki de yapılması gereken çoğunluk ilkesinin kendisini reddetmek değil, hukuk devletinin başka anayasal güvencelerini güçlendirmek olmalıydı. Çünkü parlamenter rejimde kural, belli bir partinin veya partilerin hükümeti demek olan kabinenin güçlü olmasıdır. Oysa 1961 Anayasası parlamentoda ortaya çıkacak çoğunluğa güven duymadığından ondan çıkacak hükümete de güven duymamıştır. 1961 Anayasasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin yenilenmesi dahi Bakanlar Kuruluna verilmemiş, Cumhurbaşkanına verilmiştir. Bakanlar Kurulunun yanında oldukça yetkili

